

Από την εκπαίδευση για την ειρήνη στην κουλτούρα της ειρήνης: πλαίσιο και ζητήματα

Silvia Guetta

1. Εκπαίδευση για την ειρήνη

Η εκπαίδευση για την ειρήνη θεωρείται από ορισμένους συγγραφείς τόσο μια φιλοσοφία όσο και μια διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει διάφορες ικανότητες καθώς και μια κατάλληλη και με σεβασμό συμπεριφορά απέναντι στα δικαιώματα των ανθρώπων. Οι μελετητές αναγνωρίζουν επίσης ότι η πρώτη παιδαγωγός που προβληματίστηκε γύρω από την εκπαίδευση για την ειρήνη ήταν η Μαρία Μοντεσσόρι, στο βιβλίο της *«Η Εκπαίδευση για έναν Νέο Κόσμο»*, όπου έγραψε: *«Η πρόληψη των συγκρούσεων είναι έργο της πολιτικής· η εγκαθίδρυση της ειρήνης είναι έργο της εκπαίδευσης»*¹.

Η Μαρία Μοντεσσόρι προέτρεπε τους δασκάλους να εγκαταλείψουν κάθε αυταρχική μορφή διδασκαλίας, αντικαθιστώντας την με ένα δυναμικό αναλυτικό πρόγραμμα, από το οποίο θα μπορούσαν να επιλέγουν τι θα διδάξουν. Πίστευε ότι η ειρήνη εξαρτάται από μια εκπαίδευση που θα απελευθέρωνε το πνεύμα των παιδιών, θα προωθούσε την αγάπη προς τους άλλους και θα απομάκρυνε το κλίμα της υποχρεωτικής καταπίεσης².

Η εκπαίδευση για την ειρήνη θεωρεί αναγκαίο τον ορισμό των αξιών της ειρήνης. Σίγουρα, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας αποτελεί τη θεμελιώδη αξία πάνω στην οποία βασίζονται πολλές άλλες³. Η ουσιαστική σημασία της ειρήνης συνεπάγεται την παραδοχή ότι τα παιδιά, οι έφηβοι, αλλά και οι ενήλικες, πρέπει να μάθουν να εκτιμούν την ειρήνη ως μία από τις βασικές αξίες της ζωής τους και της ανάπτυξης της ανθρωπότητας⁴.

Ωστόσο, το νόημα της εκπαίδευσης για την ειρήνη διαφέρει ανάλογα με τις διάφορες πολιτισμικές ομάδες, την πολυπλοκότητα των τοπικών συνθηκών και το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο των εμπλεκόμενων πληθυσμών. Ορισμένοι θεωρούν την εκπαίδευση για την ειρήνη ως μια αναγκαία αλλαγή της νοοτροπίας των ανθρώπων. Παράδειγμα αυτού αποτελεί η συγκεκριμένη αναφορά της UNESCO, η οποία δήλωσε: *«Η ειρήνη οικοδομείται στις συνειδήσεις των ανδρών και των γυναικών.»*

Αυτή η αλλαγή νοοτροπίας πρέπει πρώτα να οδηγήσει στην κατανόηση και την ανάληψη δράσης για τον σεβασμό και την ευημερία των ανθρώπων, σε πνεύμα ανεκτικότητας. Η ανεκτικότητα συνεπάγεται τη διάθεση αποδοχής μιας άποψης, ιδέας ή συμπεριφοράς που εκφράζεται από κάποιο άτομο αλλά θεωρείται εσφαλμένη από άλλους. Ωστόσο, ο άλλος αναγνωρίζει την ύπαρξή της, σεβόμενος το δικαίωμα και την ελευθερία του προσώπου να την εκφράζει και να ζει σύμφωνα με αυτές τις ιδέες και πεποιθήσεις.

Ο ανεκτικός μπορεί να αντιδράσει με έναν «αρνητικό» – παθητικό τρόπο, δηλαδή αγνοώντας ή παραβλέποντας απόψεις με τις οποίες διαφωνεί. Μπορεί επίσης να αντιδράσει με έναν «θετικό» –

ενεργό τρόπο, υπερασπιζόμενος το δικαίωμα ενός άλλου ατόμου να εκφράζει ιδέες που ίσως θεωρεί πολιτικά, ηθικά ή κοινωνικά λανθασμένες ⁵. Όπως αναφέρει η UNESCO, η ανεκτικότητα είναι αναπόσπαστο και ουσιώδες στοιχείο για την πραγματοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την επίτευξη της ειρήνης. Στην πιο απλή και θεμελιώδη της μορφή, η ανεκτικότητα είναι η αναγνώριση του δικαιώματος των άλλων να τυγχάνουν σεβασμού ως πρόσωπα και ταυτότητες ⁶.

Μια άλλη προσέγγιση θεωρεί την εκπαίδευση για την ειρήνη ως μια προοδευτική ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων που δημιουργούν την προδιάθεση για μη βίαιη διαχείριση και επίλυση συγκρούσεων ⁷. Σε αυτή την περίπτωση, μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία η αλληλεπίδραση με τους άλλους, η αξιολόγηση και η δράση με συμπεριφορές που προάγουν την προσβασιμότητα, τον διάλογο και τη συνάντηση, ώστε τα προβλήματα να επιλύονται χωρίς βία.

Σε συνθήκες έντονης κοινωνικής ανισότητας, όπου οι διαδικασίες αυτονομίας και αναζήτησης ανεξαρτησίας των τοπικών κοινωνικών συνθηκών εξακολουθούν να προκαλούν πολιτικές μεταμορφώσεις, η μεγαλύτερη επένδυση προσανατολίζεται σε προβλήματα που σχετίζονται με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε αυτά τα πλαίσια, η εκπαίδευση για την ειρήνη δεν επικεντρώνεται στην ανάγκη για διάλογο, συνάντηση και προοπτική αναζήτησης κοινών λύσεων στις συγκρούσεις, αλλά στην εκπαίδευση για την αναγνώριση, αναγνώριση και κατοχύρωση των δικαιωμάτων.

Αυτή η διαδικασία συνδέεται στενά με την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού συστήματος, των προγραμμάτων σπουδών του, και των κοινωνικών ευκαιριών που οι άνθρωποι αναγνωρίζουν στην κοινωνία.

Για χώρες που ζουν υπό ένα ορισμένο οικονομικό επίπεδο, ακόμα κι όταν μέρος του πληθυσμού ζει σε φτώχεια και υπάρχουν διαφορετικά πολιτικά μοντέλα δημοκρατίας, η εκπαίδευση για την ειρήνη συνδέεται γενικά, αφενός με τα ειρηνιστικά κινήματα και αφετέρου με τα τοπικά και παγκόσμια κοινωνικά ζητήματα.

Στην πρώτη περίπτωση, παρατηρείται έντονη παρουσία μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ), οι οποίες δραστηριοποιούνται στην υποστήριξη της ανθρώπινης και οικονομικής ανάπτυξης σε περιοχές που βρίσκονται σε κίνδυνο λόγω εσωτερικών πολεμικών συγκρούσεων, εμφυλίων διενέξεων ή εξωτερικών εμπλοκών σε πολεμικά μέτωπα με άλλες χώρες. Στο πλαίσιο αυτών των παρεμβάσεων, η προβληματική γύρω από την εκπαίδευση για την ειρήνη επικεντρώνεται κυρίως στην παροχή γνώσεων και εργαλείων για τη διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού και τη χρήση τεχνολογιών σε κοινωνικά υποβαθμισμένες περιοχές ⁸.

Οι χώρες που βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη οικονομική κατάσταση δίνουν έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη σε σχέση με περιβαλλοντικά και οικολογικά ζητήματα, καθώς και στη συζήτηση γύρω από τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη δέσμευση για αφοπλισμό. Αυτό εκδηλώνεται μέσα από καμπάνιες ενημέρωσης σχετικά με τη συλλογική ευθύνη για την ανάπτυξη και διατήρηση αυτής της βιομηχανίας (της πολεμικής), το κόστος που απαιτεί, αλλά και την αναζήτηση πιο εξελιγμένων, «ουδέτερων και ψυχρών» όπλων και την παραγωγή τους.

Σε κοινωνίες όπου επικρατεί οικονομική ευημερία, το ζήτημα της εκπαίδευσης για την ειρήνη συνδέεται άμεσα με την ανάγκη ειρηνικής συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμών, εθνοτήτων και θρησκειών, η οποία ενεργοποιείται κυρίως μέσα από τον διάλογο και την αμοιβαία γνωριμία. Αυτό συνεπάγεται επίσης την ενασχόληση με θέματα όπως ο ρατσισμός, ο αντισημιτισμός και οι κοινωνικές διακρίσεις.

Αυτό ανοίγει εσωτερικούς διαλόγους σχετικά με τον σεβασμό της διαφορετικότητας και την αποδοχή ατόμων που προέρχονται από διαφορετικές ιστορίες, εμπειρίες και πολιτισμικά, μορφωτικά και κοινωνικά υπόβαθρα. Όλα αυτά σχετίζονται άμεσα με τις διαπολιτισμικές διαστάσεις, που συνεπάγονται την ικανότητα υποδοχής και ενσωμάτωσης στο όνομα του σεβασμού της διαφορετικότητας, του ενδιαφέροντος για τον διάλογο, αλλά και του σεβασμού των κοινωνικών κανόνων στους νέους τόπους κατοίκησης, ώστε να διασφαλιστεί η ειρηνική συνύπαρξη και η πολιτισμική ώσμωση.

Σε αυτή τη λογική, η UNESCO ⁹, η σημαντικότερη διεθνής διακυβερνητική οργάνωση που ασχολείται με αυτά τα θέματα, δηλώνει πως στόχος της είναι:

«να συμβάλλει στην ειρήνη και την ασφάλεια μέσω της προώθησης της συνεργασίας μεταξύ των εθνών, μέσω της εκπαίδευσης, της επιστήμης και του πολιτισμού, με σκοπό την προώθηση του παγκόσμιου σεβασμού προς τη δικαιοσύνη, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες, όπως κατοχυρώνονται για όλους τους λαούς από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, χωρίς διακρίσεις φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας» ¹⁰.

Η UNESCO ορίζει, συνοπτικά, την εκπαίδευση για την ειρήνη ως: *«ένα σύνολο αξιών, στάσεων, προτύπων συμπεριφοράς και τρόπων ζωής που απορρίπτουν τη βία και προλαμβάνουν τις συγκρούσεις, αντιμετωπίζοντας τα βαθύτερα αίτια τους, ώστε να επιλύονται τα προβλήματα μέσω διαλόγου και διαπραγμάτευσης μεταξύ ατόμων, ομάδων και εθνών»* ¹¹.

Ιδιαίτερα, θεωρείται ότι για να πάρει σάρκα και οστά αυτή η κουλτούρα σε διαφορετικά περιβάλλοντα, χρειάζεται να διασφαλιστούν πολλαπλά επίπεδα ολοκληρωμένων παρεμβάσεων που να στηρίζουν τη δράση, την εφαρμογή και τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ειρήνη και η ασφάλεια —με την έννοια της διασφάλισης της ανθρώπινης ασφάλειας, ως υπεράσπιση της ζωής, της υγείας, της ευημερίας του περιβάλλοντος και των βασικών αναγκών κάθε ατόμου— μπορούν να επιτευχθούν μέσω της αμοιβαίας δέσμευσης μεταξύ των εθνών αλλά και των ίδιων των ανθρώπων. Κεντρικό στοιχείο είναι η ανάπτυξη της κουλτούρας και της γνώσης όλων των ανθρώπων στον πλανήτη.

Η εκπαίδευση γίνεται στρατηγική, μέσο, κοινωνική υποχρέωση θεμελιώδης και απαραίτητη, ώστε να δημιουργηθεί ο δρόμος προς την ειρήνη και να αναπτυχθούν μέθοδοι και εργαλεία που θα την καθιστούν εφικτή, με σεβασμό στη διαφορετικότητα και στην κοινωνική δικαιοσύνη.

Όλες οι προσπάθειες για την εγκαθίδρυση και διατήρηση της ειρήνης εξαρτώνται από την αναγνώριση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, γεγονός που υποχρεώνει τους παιδαγωγούς να καλλιεργούν τον σεβασμό προς κάθε άτομο και την απαραβίαστη προσωπικότητά του, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, εθνότητας, εθνικότητας, κοινωνικής θέσης, μορφωτικού επιπέδου ή θρησκείας. Συνεπώς, κάθε παραβίαση της προσωπικής ακεραιότητας έρχεται σε θεμελιώδη αντίφαση με τις βασικές ανθρώπινες αξίες ¹².

Ο Galtung θεωρεί ότι η ειρήνη πρέπει να διδάσκεται ειρηνικά. Οι εκπαιδευτικοί και οι δάσκαλοι χρησιμοποιούν συχνά τη βία μέσα στην τάξη — όχι απαραίτητα σωματική, αλλά στις σχέσεις ή σε άλλες έμμεσες μορφές που οι μαθητές αισθάνονται αλλά δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν. Για αυτόν τον λόγο, όπως υποστηρίζει, η ίδια η εκπαίδευση για την ειρήνη πρέπει να εφαρμόζει μεθόδους και τεχνικές που ενσαρκώνουν την ειρήνη: να επιτρέπουν τη συμμετοχή των μαθητών στη διαχείριση της

τάξης, να αναγνωρίζουν τις διαφορές και τις δεξιότητες που οι μαθητές φέρνουν μαζί τους και να ενθαρρύνουν ανοιχτό διάλογο για τα ζητήματα πολέμου και ειρήνης¹³.

Αυτή η άποψη, η οποία αναμφίβολα ανοίγει τον δρόμο για πολλές άλλες σκέψεις —με σημαντικότερη ίσως τη διαπίστωση ότι όταν μιλάμε για ειρήνη δεν πρέπει να εστιάζουμε στον πόλεμο— εντάσσεται εδώ για να κατανοηθεί καλύτερα η μετάβαση από την εκπαίδευση για την ειρήνη προς την κουλτούρα της ειρήνης¹⁴.

2. Η Κουλτούρα της Ειρήνης

Η έννοια της κουλτούρας της ειρήνης διαμορφώθηκε μόλις το 1989, ως απάντηση στην ανάγκη οικοδόμησης μιας νέας οπτικής για την ειρήνη, μέσα από την ανάπτυξη μιας νέας κουλτούρας, προσανατολισμένης και βασισμένης στις οικουμενικές αξίες του σεβασμού προς τη ζωή, την ελευθερία, τη δικαιοσύνη και την αλληλεγγύη.

Ορίζεται ως ένα σύνολο αξιών, στάσεων και συμπεριφορών που αντανακλούν και εμπνέουν την κοινωνική αλληλεπίδραση και τη συνύπαρξη, βασισμένες στις αρχές της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ανεκτικότητας και της αλληλεγγύης. Η κουλτούρα αυτή απορρίπτει τη βία και στοχεύει στην πρόληψη των συγκρούσεων, αντιμετωπίζοντας τις ρίζες τους και επιλύοντας τα προβλήματα μέσω διαλόγου και διαπραγμάτευσης, ενώ εγγυάται την πλήρη άσκηση όλων των δικαιωμάτων και τη δυνατότητα πλήρους συμμετοχής στο αναπτυξιακό γίνεσθαι της κοινωνίας.

Ως εκ τούτου, η εκπαίδευση για την ειρήνη καλλιεργεί την κουλτούρα της ειρήνης και, σύμφωνα με την UNESCO, βρέθηκε στο επίκεντρο της Διεθνούς Δεκαετίας για την Κουλτούρα της Ειρήνης και της Μη Βίας για τα Παιδιά του Κόσμου (2001–2010).

Επιπλέον, η κουλτούρα της ειρήνης προωθεί την ανεκτικότητα και επιδιώκει την πρόληψη συγκρούσεων, αντιμετωπίζοντας τις γενεσιουργές αιτίες τους και αναγνωρίζοντας πιθανές λύσεις, μέσα σε ένα πλαίσιο όπου όλοι είναι βασικά υποκείμενα, ισότιμοι στη συζήτηση και τη νομιμότητα, και όπου η επικοινωνία βασίζεται στον διάλογο, τη διαπραγμάτευση και τον διαμεσολαβητικό λόγο. Μόνο μέσα από την εγγύηση μορφών κοινωνικής συμμετοχής, με διάφορα μέσα, μπορεί να διασφαλιστεί η ανάπτυξη της δημοκρατίας και της ενεργής πολιτειότητας, υπεύθυνης τόσο για την ατομική όσο και για τη συλλογική ευημερία.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η έννοια της κουλτούρας της ειρήνης εμπεριέχει την έννοια της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Στην ουσία, η εκπαίδευση για την ειρήνη απαιτεί την προώθηση μιας κουλτούρας ειρήνης που βασίζεται στις αξίες του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, στοχεύοντας στη διασφάλιση ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των εθνών, στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της ανεκτικότητας, στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη σε όλες τις μορφές της, στην ισότητα των φύλων, καθώς και στην πρόληψη της βίας και των συγκρούσεων σε εθνικό, κοινωνικό και διεθνές επίπεδο.

Όπως αναφέρεται στο σχετικό έγγραφο, η κουλτούρα της ειρήνης μπορεί να ενισχυθεί μέσω ισχυρότερης εκπαιδευτικής δέσμευσης, η οποία ενεργοποιείται κατ' αρχάς μέσω της αναθεώρησης των σχολικών προγραμμάτων σπουδών, της προώθησης αξιών ποιότητας, στάσεων και συμπεριφορών κατάλληλων και συνεπών με τις αρχές της κουλτούρας της ειρήνης. Σε αυτό περιλαμβάνεται η

ειρηνική επίλυση συγκρούσεων, ο διάλογος, η οικοδόμηση συμμετοχικής συναίνεσης και η μη βία στις κοινωνικές δράσεις.

Όλα αυτά συνδέονται άρρηκτα με την προώθηση της βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, μείωσης της φτώχειας και των κοινωνικών ανισοτήτων, και τη διαμόρφωση συνθηκών ασφάλειας, τόσο για την ανθρώπινη ζωή όσο και για την αναγνώριση των διαφορετικών επιθυμιών και αναγκών των ανθρώπων. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην ανάγκη παρέμβασης με ειδικά μέσα προς ομάδες με ιδιαίτερες ανάγκες.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό στοιχείο της κουλτούρας της ειρήνης είναι η προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διότι όπου κυριαρχούν ο πόλεμος και η βία, παραβιάζονται όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Δεν υπάρχει τίποτα που να δικαιολογεί τον πόλεμο, ούτε καν αυτός που υποτίθεται ότι διεξάγεται στο όνομα της υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επομένως, είναι απαραίτητο να είναι σαφές ότι στη βάση κάθε κουλτούρας της ειρήνης που αξίζει το όνομά της, βρίσκεται η αρχή της ισότητας, της ισοτιμίας των δικαιωμάτων και της κοινωνικής συμμετοχής μεταξύ ανδρών και γυναικών, ακόμη και προς εκείνον που θεωρείται ως «εχθρός». Όσο συνεχίζει να κυριαρχεί η κουλτούρα υπεροχής των ανδρών έναντι των γυναικών, δεν μπορούμε να μιλάμε για κουλτούρα της ειρήνης. Όλα τα παραπάνω αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της προσοχής που πρέπει να δίνεται στην ενίσχυση της δημοκρατικής συμμετοχής όλων, προς την επίτευξη και διατήρηση της ειρήνης καθώς και της κοινωνικής και περιβαλλοντικής ασφάλειας¹⁷.

Η δέσμευση για τη δημιουργία δημοκρατιών, ολοένα και πιο διαφανών και ικανών να ανταποκριθούν, με κατάλληλα μέσα, στις κοινωνικές και οικονομικές ανισορροπίες που προκαλούνται από αλληπάλλληλα κύματα οικονομικών κρίσεων, απαιτεί τον εντοπισμό κατάλληλων εργαλείων για την κατανόηση των υπέρτερων δυνάμεων, οι οποίες παράγονται από τις επιβλαβείς πλευρές της παγκοσμιοποίησης — πέρα από τις επιφανειακές εντυπώσεις και τις απλουστευμένες εικόνες των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Η κουλτούρα της ειρήνης προωθεί επίσης δράσεις κατανόησης, ανεκτικότητας και αλληλεγγύης. Μόνο μαθαίνοντας μέσα από τις διαφορές και μέσα στις διαφορές, μπορούμε να χτίσουμε τα αναγκαία εργαλεία για την ανάπτυξη του διαλόγου και της ενεργής συμμετοχής.

Αυτά τα θέματα —και ειδικά εκείνο της ανεκτικότητας— μέσα από την ιστορική τους διαδρομή δεν είχαν πάντοτε καθαρά θετικό πρόσημο. Μια ευρύτερη κατανόηση αυτού του ζητήματος προκύπτει από την άποψη της ανεκτικότητας ως της βούλησης να επιτρέπεται η ύπαρξη ιδεών και θέσεων διαφορετικών από τις δικές μας ή από εκείνες του αναφοράς μας κοινωνικού συνόλου.

Για την UNESCO, αυτή η στάση αποτελεί το πρώτο βήμα προς τη διαδικασία αναγνώρισης του ανθρώπου, προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός και η ίδια του η ζωή. Ωστόσο, η ανεκτικότητα, όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να πάρει παθητική μορφή, όταν εκδηλώνεται μέσα από την αδιαφορία, την αποστασιοποίηση ή τον αποκλεισμό του άλλου, ο οποίος ίσως ακούγεται, αλλά παραμένει στο περιθώριο· ή θετική μορφή, όταν εκφράζεται μέσα από ενεργές πράξεις υποστήριξης, ενίσχυσης και υπεράσπισης του δικαιώματος των άλλων να εκφράζουν ιδέες ειρήνης και δημοκρατίας¹⁸.

Η ανεκτικότητα δεν αφορά μόνο τις ανθρώπινες στάσεις και συμπεριφορές, αλλά και την πολιτική και τις στρατηγικές της κοινωνικής παρέμβασης. Πέρα από την ιστορική της προέλευση στους θρησκευτικούς πολέμους του 17ου αιώνα, σήμερα η ανεκτικότητα μπορεί να θεωρηθεί σημαντικό εργαλείο για την ανανέωση και προώθηση πλουραλιστικών κοινωνιών, καθώς καλλιεργεί πνεύμα

αποδοχής, ανταλλαγής και αμοιβαίας ακρόασης, παράλληλα με την αναζήτηση κοινών στοιχείων ανάμεσα στις ανθρώπινες διαφορές.

3. Η ανάπτυξη της Κουλτούρας της Ειρήνης

Για την ανάπτυξη της κουλτούρας της ειρήνης είναι απαραίτητη η συμμετοχική επικοινωνία και η ελεύθερη ροή πληροφορίας και γνώσης. Αυτό εγείρει το ερώτημα για το πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν πηγές πληροφόρησης με διαφορετικές αντιλήψεις των ζητημάτων και διαφορετικές οπτικές αναλύσεις, καθώς και με ποιον τρόπο μπορούν να δημιουργηθούν εργαλεία ενημέρωσης, όπως ειδήσεις, ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί, που να δίνουν χώρο σε διαφορετικές απόψεις, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που βρίσκονται σε «αντίπαλες» θέσεις στη σύγκρουση. Τέτοιες πορείες, που εμπλέκουν την αμοιβαιότητα και την αποδοχή της νοοτροπίας του Άλλου, μετατρέπονται σε απτές εμπειρίες για την καλλιέργεια της κουλτούρας της συνύπαρξης¹⁹.

Τέλος, για την προώθηση της ειρήνης και της διεθνούς ασφάλειας, είναι αναγκαίο να δημοσιοποιούνται και να προβάλλονται όλες οι κοινωνικές και πολιτισμικές πρωτοβουλίες που στοχεύουν στη διαμόρφωση της αντίληψης ότι η ανθρώπινη κοινωνία δεν εξαρτάται από την παραγωγή όπλων, αλλά από την ικανότητά της να αναπτύσσεται σε κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο. Αυτό πρέπει να οδηγήσει στην ενίσχυση κάθε προσπάθειας και δέσμευσης για τη διαπραγμάτευση ειρηνικών συμφωνιών, την εξάλειψη της εμπορίας όπλων και τη δημιουργία ανθρωπιστικών δράσεων τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά τις συγκρούσεις²⁰.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην ανάγκη παρέμβασης σε εκείνα τα περιβάλλοντα όπου υπάρχει μεγάλη συμμετοχή παιδιών και νέων σε ένοπλες συγκρούσεις. Οι ετήσιες εκθέσεις "Εκπαίδευση για Όλους" (Education For All - EFA)²¹, οι οποίες αποσκοπούν στην αναγνώριση των εκπαιδευτικών αναγκών, των παρεμβάσεων που έχουν πραγματοποιηθεί και της προόδου που έχει επιτευχθεί στον τομέα της εκπαίδευσης και της ευημερίας των πλέον μειονεκτούντων κοινοτήτων, καταδεικνύουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν εκατομμύρια άνθρωποι, ενήλικες και παιδιά, σε αυτά τα περιβάλλοντα συγκρούσεων. Οι καταστάσεις αυτές, εκτός του ότι προκαλούν υψηλά επίπεδα ανθρώπινου πόνου, ευαλωτότητας και κοινωνικής αστάθειας, καθορίζουν επίσης ένα υψηλό ποσοστό παιδιών που παραμένουν εκτός της δυνατότητας φοίτησης σε σχολείο. Πάνω από το 40% των παιδιών που δεν φοιτούν σε σχολεία ζουν σε χώρες που βρίσκονται σε κατάσταση σύγκρουσης. Πρόκειται για χώρες που βιώνουν έντονες ανισότητες μεταξύ των φύλων και όπου οι άνθρωποι αναγκάζονται να ζουν με εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα αλφαριθμητισμού.

Οι περιοχές σύγκρουσης καθίστανται εξαιρετικά επικίνδυνες, λόγω της αυξημένης έκθεσης σε άμεση βία, κυρίως κατά των πλέον ευάλωτων ομάδων, όπως τα κορίτσια και οι γυναίκες. Παράλληλα, αποτελούν αιτία καταστροφής των εκπαιδευτικών συστημάτων και εκείνων των χώρων που προσφέρουν αποκατάσταση και προστασία²². Στο πλαίσιο αυτό, η εκπαίδευση για την ειρήνη περιλαμβάνει μια σειρά από πτυχές που ανήκουν στην εκπαιδευτική διαδικασία σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης²³. Αυτή η συγκεκριμένη διάσταση αναγνωρίζει την ανάγκη να τεθεί ως προτεραιότητα το ζήτημα της εκπαίδευσης σε συνθήκες φυσικών καταστροφών και/ή κοινωνικών και στρατιωτικών συγκρούσεων, διαφόρων επιπέδων και έντασης. Σε πολλές περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, το σχολείο και η μέριμνα για την παιδική και νεανική ηλικία τίθενται στη σκιά, σε σύγκριση με άλλες κοινωνικές ανάγκες, όπως η υγεία, η ιατρική φροντίδα και η διατροφή, που άμεσα κινητοποιούν το ενδιαφέρον των ανθρωπιστικών οργάνωσεων.

Τα προβλήματα των παιδιών σχετικά με τη ζωή τους και την προστασία του περιβάλλοντός τους δεν θεωρούνται συνήθως άμεση ανάγκη ή προτεραιότητα. Για τα παιδιά αυτά, τα οποία υπολογίζονται σε περίπου δέκα εκατομμύρια, το δικαίωμα στην επίσημη εκπαίδευση δεν είναι εξασφαλισμένο. Σε αυτή την περίπτωση, η παρέμβαση της εκπαίδευσης για την ειρήνη αποτελεί αναγκαιότητα για την ικανοποίηση του δικαιώματος στη μάθηση και την ευημερία των παιδιών και των νέων, αλλά και αφετηρία για την κατανόηση της ευθύνης και του ρόλου που μπορεί να έχει η εκπαίδευση στη διατήρηση ή την πρόληψη της σύγκρουσης.

Η ελλιπής προσοχή σε άμεσες παρεμβάσεις υπέρ της εκπαίδευσης σε καταστάσεις κρίσης ή καταστροφών οφείλεται στο γεγονός ότι, ιστορικά, η εκπαίδευση θεωρήθηκε ως μέρος μιας μακροπρόθεσμης διαδικασίας και όχι ως απαραίτητη δράση σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης²⁴. Η εκπαίδευση σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης μπορεί να οριστεί ως ένα σύνολο συντονισμένων και ολοκληρωμένων δράσεων, που επιτρέπουν και ενισχύουν την ανάπτυξη δομημένων μαθησιακών διαδικασιών, προσανατολισμένων στην οικοδόμηση καλύτερων και ειρηνικών συνθηκών διαβίωσης, σε περιόδους οξείας κρίσης ή σε περιοχές αστάθειας²⁵.

Τα γεγονότα έχουν αποδείξει ότι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες διαρκούν για μεγάλο χρονικό διάστημα και ότι, πέρα από τις πρώτες ανθρωπιστικές βοήθειες, είναι απαραίτητο να ακολουθήσουν πρόσθετες προσπάθειες και δεσμεύσεις. Πρέπει να υιοθετηθεί μια διαφορετική αντίληψη, ώστε να επιτευχθεί μια πρώτη επιστροφή στην κανονικότητα και η αποκατάσταση των πληγέντων ανθρώπων. Οι επιπτώσεις των καταστροφών και των συγκρούσεων συνήθως διαρκούν πολλά χρόνια, κάτι που σημαίνει ότι τα παιδιά παραμένουν εκτός της φυσικής και απαραίτητης για την ανάπτυξή τους εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία είναι ζωτικής σημασίας.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα, δεν ελήφθη επαρκώς υπόψη ότι η έλλειψη προτεραιότητας στην προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών – όχι μόνο στη διατροφή, την υγεία και την ασφάλεια, που είναι αναμφισβήτητα βασικά για την ευημερία και την ισορροπημένη ανάπτυξή τους – αλλά και στην εκπαίδευση, το παιχνίδι και τον φαντασιακό, δημιουργικό τους κόσμο, αποτελεί σοβαρή παράλειψη. Η απουσία τέτοιου είδους παρεμβάσεων δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο που καθιστά τα περιβάλλοντα εύθραυστα και εξαρτημένα από συγκρούσεις και τοπικές εξουσίες.

Είναι λοιπόν ξεκάθαρο ότι οι παρεμβάσεις για την ενεργοποίηση εκπαιδευτικών και σχολικών διαδικασιών πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα, γιατί η απουσία τους οδηγεί ανθρώπους στην άγνοια και την ευαλωτότητα, με αποτέλεσμα να βρίσκονται σε κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού και να αδυνατούν να συμβάλουν σε κοινωνικές αλλαγές.

Σε καταστάσεις κρίσης, σύγκρουσης ή φυσικής καταστροφής, τα παιδιά είναι τα πρώτα που πλήττονται – όχι μόνο λόγω των συνθηκών, αλλά και εξαιτίας των τραυμάτων και του φόβου που βιώνουν. Πρόκειται για περιβάλλοντα όπου είναι εύκολο να χάσει κανείς συγγενείς, να μείνει μόνος, να μη διαθέτει ασφαλές και γνωστό καταφύγιο, και να πέσει εύκολα θύμα βίας.

Για τα παιδιά που βιώνουν αυτές τις εμπειρίες, στα οποία έχουν χαθεί βασικά σημεία αναφοράς για την ανάπτυξή τους, οι κίνδυνοι να εμπλακούν σε ακόμη πιο τραυματικές καταστάσεις είναι μεγάλοι. Σε τέτοιες περιπτώσεις, όπου η ευαλωτότητα και οι δυσκολίες είναι έντονες, είναι απαραίτητο να δράσουμε άμεσα με άμεσες και έμμεσες εκπαιδευτικές μορφές. Οι πρώτες απευθύνονται άμεσα στα παιδιά ώστε να αποτραπεί η επιδείνωση τραυμάτων και ευαλωτότητας, ενώ οι δεύτερες στοχεύουν στην πρόληψη επιδείνωσης των συνθηκών που αντιμετωπίζουν. Παράλληλα, προσπαθούν να

δημιουργήσουν συνθήκες κοινωνικής και πολιτικής ευαισθητοποίησης, καθώς και οικονομικής στήριξης που να καλύπτει τις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών.

Στα συγκεκριμένα αυτά πλαίσια, η εκπαίδευση μπορεί να σώσει ζωές, προσφέροντας φυσική προστασία, ψυχοκοινωνική υποστήριξη, δεξιότητες επιβίωσης, καθώς και γνώση του περιβάλλοντος και του πολιτισμού ²⁶. Σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, προτεραιότητα πρέπει να δίνεται στην επιστροφή των παιδιών στο σχολείο, αμέσως μετά την καταστροφή ή μόλις παρέλθει η οξεία φάση της σύγκρουσης. Αυτό μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά και τις οικογένειές τους να ανακτήσουν μια αίσθηση ρουτίνας και κανονικότητας, συμβάλλοντας στον εντοπισμό νέων χώρων κοινωνικής στήριξης και αλληλεπίδρασης. Πρόκειται για δομημένους χώρους δραστηριοτήτων, όπου τα παιδιά ενθαρρύνονται να ενισχύσουν την ανθεκτικότητά τους και να ανταποκριθούν άμεσα στα τραύματα που έχουν βιώσει ²⁷. Αυτές οι προσεγγίσεις απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή και ευαισθησία στον τρόπο που εκφράζονται σιωπηλά τα συναισθήματα των παιδιών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα παιδιά δεν αποκαλύπτουν τι τα έχει πλήξει βαθιά. Δεν λένε τι τους συνέβη ή τι είδαν. Πολλές καθημερινές δραστηριότητες μπορούν ξαφνικά να μετατραπούν σε πηγές άγχους, φόβου και συναισθηματικής διαταραχής ²⁸.

Πρόσφατα, η κατανόηση αυτού του ζητήματος έγινε πιο ξεκάθαρη. Συγκεκριμένα, το Δίκτυο INEE (Inter-Agency Network for Education in Emergencies) ²⁹, στο οποίο συμμετέχουν διεθνείς διακυβερνητικοί οργανισμοί, ερευνητικά κέντρα και ΜΚΟ, θεώρησε ως προτεραιότητα την παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης, που να περιλαμβάνει επίσης πτυχές όπως η σωματική ευημερία και η ψυχοκοινωνική προστασία, καθώς αυτό αποτελεί σημαντική επένδυση για την προστασία της ανθρώπινης ζωής.

Η εξοικείωση με τις αιτίες της βίας, της εκμετάλλευσης των ανθρώπων, των συνθηκών φτώχειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και με ζητήματα που σχετίζονται με φυσικές καταστροφές, είναι απαραίτητη για την επιβίωση και την κοινωνική ευημερία των ανθρώπων. Με άλλα λόγια, μια ποιοτική εκπαίδευση που λαμβάνει υπόψη τα κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, μπορεί να σώσει ζωές.

Οι άνθρωποι είναι άμεσα και υπεύθυνα εμπλεκόμενοι στα γεγονότα, δεσμεύονται για ένα διαφορετικό μέλλον και δεν παραμένουν παθητικοί και εξαρτώμενοι από τις περιστάσεις. Οι καταστάσεις βίας συχνά οδηγούν σε υποταγή, η οποία προκύπτει από τον φόβο και την αδυναμία να δουν εναλλακτικές λύσεις στην κατάστασή τους. Όταν ένα παιδί βρίσκεται σε ένα ασφαλές και υποστηρικτικό μαθησιακό περιβάλλον, έχει λιγότερες πιθανότητες να υποστεί σεξουαλική ή οικονομική εκμετάλλευση ή να εκτεθεί σε υψηλούς κινδύνους που επηρεάζουν συνήθως αποκλεισμένους ή μειονεκτούντες πληθυσμούς – όπως είναι η στρατολόγηση σε τρομοκρατικές οργανώσεις ή η συμμετοχή σε οργανωμένο έγκλημα.

Η γνώση και η απόκτηση εκπαίδευσης μπορούν να προσφέρουν βασικές πληροφορίες που ενισχύουν τις αναγκαίες δεξιότητες επιβίωσης σε συνθήκες πολέμου ή μεταπολεμικά περιβάλλοντα, αντιμετωπίζοντας κινδύνους όπως ναρκοπέδια ή ασθένειες που μεταδίδονται ευρέως, όπως ο HIV/AIDS ³⁰.

Σε τέτοια περιβάλλοντα, η εκπαίδευση για την ειρήνη αποτελεί σημαντική ευκαιρία για την υποστήριξη της κοινωνικής αλλαγής, μέσω της αναθεώρησης των αναλυτικών προγραμμάτων, της εμπλοκής όλων των εμπλεκομένων πλευρών στην επίλυση κοινωνικών, περιβαλλοντικών, πολιτικών και οικονομικών ζητημάτων, με τη δημιουργία διαφορετικών μορφών συμμετοχικότητας και με άμεση επένδυση στη διαμόρφωση ποιοτικών εκπαιδευτικών και δασκάλων.

Η φύση των παρεμβάσεων πρέπει να είναι ολοκληρωμένη και ικανή να ανταποκριθεί με ολιστικό τρόπο, δημιουργώντας συνθήκες αλλαγής με στόχο την προστασία και την ευημερία των ανθρώπων και, ταυτόχρονα, την εγκαθίδρυση συμμετοχικών διαδικασιών, οι οποίες σπάνια υπάρχουν – αν όχι τελείως απύσες – σε κοινωνικά περιβάλλοντα ευαλωτότητας³¹.

Η εκπαίδευση για την ειρήνη αποτελεί μια καινοτόμο πρόταση για την προώθηση πολιτισμικής αλλαγής σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, καθώς μπορεί να στηρίξει καινοτόμα σχολικά προγράμματα, να τροποποιήσει εσωτερικές εκπαιδευτικές διαδικασίες που έχουν στιγματιστεί από κοινωνικές εχθρότητες και μορφές κοινωνικού αποκλεισμού. Μπορεί να αναμορφώσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, εξασφαλίζοντας ποιοτικότερη εκπαίδευση και, μέσω της αναγνώρισης των κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών εμποδίων που περιορίζουν την ελεύθερη πρόσβαση όλων στην εκπαίδευση, να ενισχύσει και να ολοκληρώσει τη συμμετοχή όλων των παιδιών στο σχολικό σύστημα.

Είναι αναγκαίο να εργαζόμαστε πάντοτε με τη συμμετοχή ολόκληρης της κοινότητας, η οποία πλήττεται από κρίσεις και επείγουσες ανάγκες, διότι είναι ουσιαστικό να μπορεί ο καθένας να κατανοήσει την ευκαιρία και τη δυνατότητα οικοδόμησης νέων εκπαιδευτικών συστημάτων για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων και των κοινοτήτων. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να παρεμβαίνουμε με ουσιαστικό τρόπο για τον κοινωνικό μετασχηματισμό, μέσω της δημιουργίας προγραμμάτων που επιτρέπουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση σε ομάδες που μέχρι πρότινος ήταν αποκλεισμένες από αυτήν, όπως: κορίτσια, παιδιά με διαφορετικές ικανότητες, αυτόχθονες κοινότητες, άποροι και ασθενείς άνθρωποι, και νέες γυναίκες. Η αισιόδοξη δέσμευση προς την εκπαίδευση επιτρέπει να δούμε την κρίση ως μια ευκαιρία για αλλαγή. Η αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων που μπορούν να αναδειχθούν σε αυτά τα περιβάλλοντα, βοηθά στη διδασκαλία νέων δεξιοτήτων και αξιών στα μέλη της κοινότητας, όπως για παράδειγμα: η σημασία της σχολικής ενσωμάτωσης και της ενεργούς συμμετοχής, οι αναγκαίες συνθήκες για ειρηνική συνύπαρξη, η ανεκτικότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η επίλυση συγκρούσεων και ο σεβασμός και η διατήρηση του περιβάλλοντος και της ποικιλομορφίας του³².

Ένα ιδιαίτερα κρίσιμο παγκόσμιο σκηνικό αφορά τα παιδιά που ζουν μόνα τους ή με τις οικογένειές τους ως πρόσφυγες ή αιτούντες άσυλο. Σε πολλές περιπτώσεις, όπως έχει ήδη καταδειχθεί σε παρεμβάσεις έκτακτης ανάγκης, η εκπαίδευση των προσφυγόπουλων που διαμένουν σε καταυλισμούς διέλευσης, στα περιθώρια του κοινωνικού πλαισίου των χωρών, πρέπει να αποτελεί θεμελιώδες συστατικό για την προστασία και διασφάλιση της ανάπτυξης των παιδιών. Ο διεθνής οργανισμός UNHCR³³ είναι ο αρμόδιος φορέας που εποπτεύει, σε συνεργασία με άλλους τοπικούς και διεθνείς εταίρους, τις παρεμβάσεις για την υλοποίηση ποιοτικών εκπαιδευτικών καταστάσεων κατά τη διάρκεια της αναγκαστικής παραμονής των παιδιών στους καταυλισμούς. Σε αντίθεση με καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, η κατάσταση οδύνης των παιδιών που ζουν υπό αυτές τις συνθήκες μπορεί να υφίσταται από τη γέννησή τους. Οι πρώτες ανησυχίες για το πρόβλημα αυτό εκδηλώθηκαν το 1951, με αφορμή τον ορισμό συγκεκριμένης Σύμβασης που ανέδειξε τα προβλήματα αυτών των ανθρώπων.

Το καθεστώς του πρόσφυγα απαιτεί συγκεκριμένη νομοθετική παρέμβαση από τα κράτη στο πλαίσιο των διεθνών συμβάσεων. Πρόσφυγας θεωρείται το άτομο που «έχει διαφύγει από τη χώρα του» λόγω φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων³⁴.

Η πραγματικότητα των προσφύγων χαρακτηρίζεται συχνά από εμπειρίες αναγκαστικού εκτοπισμού και απώλειας σπιτιού και οικείου περιβάλλοντος, καθώς και οικογενειακών και κοινοτικών δεσμών. Οι βασικές πτυχές που προωθεί η εκπαίδευση για την ειρήνη σε αυτό το πλαίσιο, αφορούν τη διατήρηση της σύνδεσης με τις πολιτισμικές ρίζες και την κοινοτική ταυτότητα καταγωγής. Ο ξεριζωμός από τις πατρίδες τους πρέπει να αντιμετωπίζεται με προσοχή και φροντίδα στις εκπαιδευτικές διαδικασίες, που συχνά επικεντρώνονται στη διασφάλιση μαθησιακού περιβάλλοντος κατάλληλου για την απόκτηση γνώσεων και βασικών δεξιοτήτων που βοηθούν στην κατανόηση και προώθηση της ισότητας των φύλων, της ειρηνικής συνύπαρξης και της σχέσης μεταξύ διαφορετικών εθνοτικών κοινοτήτων³⁵.

Η κατάσταση των προσφύγων καθιστά σε πολλές περιπτώσεις προβληματική τη δυνατότητα των παιδιών να φοιτούν κανονικά στο σχολείο. Οι διεθνείς παρεμβάσεις και χρηματοδοτήσεις το καθιστούν εφικτό, θέτοντας ως βασικό στόχο τα παιδιά αυτά να μπορούν να φοιτούν κανονικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ως θεμελιώδη βάση για κάθε περαιτέρω ανάπτυξη γνώσης. Συγκεκριμένα, η μαθησιακή διαδικασία αποσκοπεί στο να εγγυηθεί ότι τα παιδιά πρόσφυγες θα μπορέσουν να ζήσουν/επιβιώσουν σε δύσκολες ψυχολογικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνθήκες, διατηρώντας μια υγιή και παραγωγική ζωή. Σύμφωνα με τα πρωτόκολλα παρέμβασης, αυτό μπορεί να επιτευχθεί αν, πέραν των βασικών σχολικών δεξιοτήτων, τα παιδιά προετοιμαστούν και σε δεξιότητες που επιτρέπουν μια ειρηνική ζωή, με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και κατανόηση των ριζών των συγκρούσεων.

Οι παρεμβάσεις σε αυτό το πλαίσιο, όπως και εκείνες που προαναφέρθηκαν, απαιτούν βασική δέσμευση για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και παιδαγωγών, ικανών να ανταποκριθούν σε αυτές τις ανάγκες και στις ανάγκες των παιδιών. Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, αν και αποτελεί αφετηρία για κάθε εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που επιδιώκει αλλαγή και καινοτομία, δεν έχει ακόμη αποκτήσει προτεραιότητα σε τέτοιο βαθμό που να εξασφαλίζει την επιτυχία των καλύτερων ανθρωπιστικών και κοινωνικών πολιτικών. Η εκπαίδευση και η πρόσληψη αυτών των επαγγελματικών προφίλ παραμένει ελάχιστα ελεγχόμενη και το επίπεδο αμοιβής τους πολύ χαμηλό.

Τέλος, η ανάπτυξη μιας κουλτούρας ειρήνης μπορεί να ιδωθεί και μέσα από μια έμφυλη οπτική. Στο πλαίσιο αυτής της οπτικής, υπάρχει, πάνω απ' όλα, η ανάγκη κατανόησης και αλλαγής της πατριαρχικής και σεξιστικής κουλτούρας. Μια βαθιά ριζωμένη κουλτούρα που ενισχύει και δικαιολογεί τη συνεχή βία κατά των κοριτσιών και των γυναικών. Το πολεμικό πλαίσιο ενισχύει και εκμεταλλεύεται τα έμφυλα στερεότυπα και επιδεινώνει, ακόμη και ενθαρρύνει, τη βία κατά των γυναικών.

«Η αλλαγή αυτών των συνθηκών, η διαμόρφωση ενός συστήματος ειρήνης και η προώθηση μιας κουλτούρας ειρήνης απαιτούν μια αυθεντική συνεργασία μεταξύ ανδρών και γυναικών. Ένα τέτοιο σύστημα θα λάμβανε πλήρως υπόψη του τις δυνατότητες και τους πραγματικούς ρόλους των γυναικών στη δημόσια πολιτική και στη διαδικασία οικοδόμησης της ειρήνης, όπως υποστηρίζεται στη Δήλωση της UNESCO για τη Συμβολή των Γυναικών σε μια Κουλτούρα Ειρήνης»³⁶.

Αυτό σημαίνει ότι η εκπαίδευση για την ισότητα των φύλων αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της εκπαίδευσης για μια κουλτούρα ειρήνης.

Παραπομπές

1. M. Montessori, *Education for a New World*, Milano Garzanti, 1991, p. 35; *Education and Peace*, Milano, Garzanti, 1970. Maria Montessori for the International Bureau of Education in Geneva in 1932, translated and published by the bureau that year as a booklet of the same name.
2. I. Harris, *Conceptual Underpinnings of Peace Education*, in G. Salomon, B. Nevo (cured), *Peace Education. The Concept, Principles, and Practices Around the World*, London, LEA, 2002
3. R. Aspeslagn, *Pluralism and Education*, in H. Lofgren, *Peace Education and Human Development*, Malmo, Graphic System, 1995.
4. *Ibidem*.
5. Y. Iram, *Culture of Peace: Definition, Scope and Application*, in Y. Iram, H. Waharman, Z. Gross, *Educating toward a culture of peace*, Michigan, IAP, 2006.
6. UNESCO, *Tolerance: the threshold of Peace*, Paris, UNESCO, 1994.
7. M. Sinclair, *Learning to Live Together. Building Skills, Values and Attitudes for the Twenty-two Century*, Geneva, International Bureau of Education, 2004.
8. Διαφορετικά παραδείγματα αυτού του είδους παρεμβάσεων παρουσιάζονται στο δεύτερο μέρος του βιβλίου.
9. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization www.unesco.org.
10. www.unesco.org Art.1 I of the Constitutive Act of UNESCO. Στο άρθρο αυτό, δηλώνεται στη συνέχεια ότι ο πόλεμος καθίσταται δυνατός μέσω της άρνησης των δημοκρατικών αρχών της αξιοπρέπειας, της ισότητας και του αμοιβαίου σεβασμού.
11. http://www3.unesco.org/iycp/uk/uk_sum_cp.htm.
12. W. Mitter, *Education for peace and Tolerance between Universalism and Cultural Pluralism: a Global Need*, in H. Lofgren, "Peace Education and Human Development", op.cit.
13. I. Harris, M. L. Morrison, *Peace education*, North Caroline, Mc. Farland Company, 2003, p. 52.
14. 53/243 Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace, 6 October 1999, http://www3.unesco.org/iycp/uk/uk_sum_cp.htm.
15. Δύο γεγονότα από το τέλος του 1989 πρέπει να θυμόμαστε ως επιστέγασμα αυτού του νέου ενδιαφέροντος για μια νέα οπτική του κόσμου: η πτώση του Τείχους του Βερολίνου στις 9 Νοεμβρίου και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, καθώς και η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού στις 20 Νοεμβρίου του ίδιου έτους. Παρά τα τρομερά πολεμικά γεγονότα της δεκαετίας του '90, όπως εκείνα στα Βαλκάνια, όλα αυτά πρέπει επίσης να ιδωθούν υπό το συγκεκριμένο πρίσμα της αλλαγής που προετοιμαζόταν ενόψει της έλευσης της νέας χιλιετίας.
16. UNESCO, A/RES/53/243 www.unesco.org
17. Το ζήτημα της ασφάλειας έχει αναλυθεί στον διεθνή διάλογο μέσα από τη συγκεκριμένη οπτική της ανθρώπινης ασφάλειας, η οποία θεωρείται ως η ασφάλεια που εγγυάται την προστασία κάθε

ανθρώπινου όντος, ομάδων και ευρύτερων κοινοτήτων. Η έννοια αυτή αναφέρεται στην εγγύηση της ζωής και της ανάπτυξης του ατόμου, που ικανοποιεί τις ανάγκες του στο πλαίσιο όπου ζει αλλά και στον πλανήτη συνολικά. Τα ζητήματα ανθρώπινης ασφάλειας περιλαμβάνουν από την εξασφάλιση της εκπαίδευσης για όλους έως την πρόσβαση σε βασικούς πόρους πρώτης ανάγκης όπως το νερό και η τροφή. Μπορούμε να μιλάμε για ανθρώπινη ασφάλεια όταν οι τρεις δυναμικές – κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική – ενσωματώνονται με τρόπο που σέβεται και διασφαλίζει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

18. Y. Iram, *Educating toward a culture of peace*, Information, USA, Age Publishing, 2006.
19. Μεταξύ των πολλών παραδειγμάτων μπορούμε να αναφέρουμε ένα: The Palestine-Israel Journal of politic, economics and culture, <http://www.pij.org>.
20. http://www3.unesco.org/iycp/uk/uk_sum_cp.htm.
21. http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=42579&URL_DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
Η Εκπαίδευση για Όλους (Education For All) είναι ένα πρόγραμμα που ξεκίνησε από την UNESCO με σκοπό να προσφέρει βασική ποιοτική εκπαίδευση σε όλα τα παιδιά, τους νέους και τους ενήλικες που εξακολουθούν να ζουν σε συνθήκες αναλφαβητισμού. Η πρώτη φορά που δόθηκε προσοχή σε αυτό το πρόβλημα ήταν το 1990, από διάφορους διεθνείς οργανισμούς που συνδέονται με τα Ηνωμένα Έθνη και ασχολούνται με θέματα εκπαίδευσης, δικαιωμάτων του παιδιού και ανθρώπινης ανάπτυξης (UNESCO, UNDP, UNFPA, UNICEF). Δέκα χρόνια αργότερα, το 2000, οι διεθνείς οργανισμοί, αναγνωρίζοντας το πρόβλημα της έλλειψης εκπαίδευσης σε πολλές κοινότητες ανά τον κόσμο, διατύπωσαν στη Ντακάρ (Dakar) τη δέσμευσή τους για την επίτευξη εκπαίδευσης για όλους μέχρι το 2015. Εντοπίστηκαν έξι θεμελιώδεις στόχοι απαραίτητοι για την επίτευξη αυτού του αποτελέσματος: Διάδοση της φροντίδας και εκπαίδευσης στην πρώιμη παιδική ηλικία, εξασφάλιση δωρεάν και υποχρεωτικής εκπαίδευσης για όλους, προώθηση της εκπαίδευσης νέων και ενηλίκων σε δεξιότητες ζωής, αύξηση του ποσοστού αλφαβητισμού των ενηλίκων κατά 50%, επίτευξη ισότητας και ισοτιμίας των φύλων στην εκπαίδευση και βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης.
22. UNESCO, *The Hidden crisis: Armed conflict and education*, EFA Global Monitoring Report 2011, Paris, UNESCO, 2011.
23. http://www3.unesco.org/iycp/uk/uk_sum_cp.htm.
24. http://www.ineesite.org/post/about_education_in_emergencies1/.
25. Save the Children, *Education in Emergencies: A toolkit for starting and managing a programme*, London, Save the Children UK, 2008.
26. Save the Children, *Education in Emergencies*. op.cit.
27. A.E. Calò Livnè, *Giù le maschere. Il bene è in ognuno di noi*, Milano, Proedi Editore, 2005.
28. Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί μια σημαντική επιστημονική έρευνα σχετικά με τα προβλήματα που σχετίζονται με τις επιπτώσεις του τραύματος στους ανθρώπους. Η διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD) θεωρείται ένα πρόβλημα που σχετίζεται κυρίως με τους ενήλικες, ενώ για την παιδική ηλικία και τη νεολαία η αναγνώριση του προβλήματος και των αιτιών του φαίνεται πιο περίπλοκη. A. Dyregrov, *Supporting Traumatized Children and Teenagers: A Guide to Providing Understanding and Help*, London Jessica Kinksley Publishers, 2010.

29. Inter-Agency Network for Education Emergencies.
30. *Ibidem*.
31. Η κατάσταση της κοινωνικής ευαλωτότητας χαρακτηρίζεται από πτυχές που αφορούν τη στασιμότητα, την ένταση και τον υψηλό κίνδυνο για τη ζωή των ανθρώπων, την σποραδική βία, την πολιτική αστάθεια και παρόμοιους παράγοντες, που δημιουργούν συνεχή διάβρωση για την ανάπτυξη των κοινοτήτων και την ευημερία τους. Αυτή η κατάσταση αποτελεί ένα δύσκολο και σοβαρό εμπόδιο για την υλοποίηση θετικών συνθηκών για μια ειρηνική συνύπαρξη. Μπροστά σε αυτές τις καταστάσεις, οι παρεμβάσεις αλλαγής, των οποίων η εκπαίδευση και η κατάρτιση αποτελούν ενεργό μέρος και συγκεκριμένη ευθύνη, πρέπει να λάβουν υπόψη την πιθανότητα ότι αυτό πρέπει να συμβεί από κάτω προς τα πάνω, με συνειδητή συμμετοχή των ανθρώπων, καθώς και μέσω συγκεκριμένων πολιτικών δράσεων, που αποκαλύπτονται ως αδύναμες και ανίκανες να εγγυηθούν την ασφάλεια και την κοινωνική ευημερία των ανθρώπων. J Mosselson, W. Wheaton, P.J. Frisoli, *Education and Fragility: A synthesis of the Literature*, “Journal of Education for International Development”, 4_1, April 2009.
32. INEE, *Minimum standard for education: Preparedness, Response, Recovery*, INEE, NY, 2010.
33. United Nations High Commissioner for Refugees <http://www.unhcr.org>.
34. Art. 1 Convention relating to the Status of Refugees, 1951.
35. UNHCR, *Education Strategy*, Geneva, 2012.
36. B.A. Reardon, *Education for a culture of peace in a gender perspective*, UNESCO, Paris, 2001.

Βιβλιογραφία

- A. E. Calò Livnè, *Giù le maschere. Il bene è in ognuno di noi*, Milano, Proedi Editore, 2005.
- A. Dyregrov, *Supporting Traumatized Children and Teenagers: A Guide to Providing Understanding and Help*, London, Jessica Kinksley Publishers, 2010.
- R. Farnè, *La scuola di Irene. Pace e guerra in educazione*, Firenze, La Nuova Italia, 1989.
- J. Galtung, *Peace research, education, action*, Copenhagen, Ejiers, 1975.
- J. Galtung, *Essay in peace research*, Copenhagen, Ejiers, 1980.
- J. Galtung., *Peace by Peaceful Means. Peace and conflict, Development and Civilization*, Oslo, Sage, 1996.
- J. Galtung, C. Webel, *The handbook of Peace and Conflict Studies*, London, Routledge, 2007.
- I. Harris, M. L. Morrison, *Peace education*, North Caroline, Mc. Farland Company, 2003.
- INEE, *Minimum standard for education: Preparedness, Response, Recovery*, NY, INEE, 2010.
- Y. Iram, *Educating toward a culture of peace, Information*, Age Publishing, USA, 2006.
- Y. Iram, H. Waharman, Z. Gross, *Educating toward a culture of peace*, Michigan, IAP, 2006.
- H. Lofgren, *Peace Education and Human Development*, Graphic System, Malmo, 1995.

- J. Johansen, J. Y. Jones, *Experiments With Peace: A Book Celebrating Peace on Johan Galtung's 80th Birthday*, Oslo, Pambazuca press, 2010.
- M. Montessori, *Educazione e Pace*, Milano, Garzanti, 1970.
- M. Montessori, *Educazione per un nuovo mondo*, Milano, Garzanti, 1991.
- J. Mosselson, W. Wheaton, P. J. Frisoli, *Education and Fragility: A synthesis of the Literature*, "Journal of Education for International Development", 4-1, April 2009.
- G. Salomon, B. Nevo (ed.), *Peace Education. The Concept, Principles, and Practices Around the World*, London, LEA, 2002.
- Save the Children, *Education in Emergencies: A toolkit for starting and managing a programme*, London, Save the Children UK, 2008.
- M. Sinclair, *Learning to Live Together. Building Skills, Values and Attitudes for the Twenty-two Century*, Geneva, International Bureau of Education, 2004.
- UNESCO, *The Hidden crisis: Armed conflict and education, EFA Global Monitoring Report 2011*, Paris, UNESCO, 2011.
- UNESCO, *Tolerance: the threshold of Peace*, Paris, UNESCO, 1994.
- UNHCR, *Education Strategy*, Geneva, UNHCR, 2012.

Η συγγραφέας του άρθρου

Η Silvia Guetta, Ph.D., είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου της Φλωρεντίας, Ιταλία. Διδάσκει Εκπαίδευση για την Ειρήνη καθώς και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Είναι μέλος της Διεπιστημονικής Έδρας της UNESCO «Ανθρώπινη Ανάπτυξη και Κουλτούρα της Ειρήνης», του Διεθνούς Δικτύου για Εκπαίδευση σε Καταστάσεις Έκτακτης Ανάγκης (INEE) και της Διεθνούς Συμμαχίας για τη Μνήμη του Ολοκαυτώματος (IHRA).

Το άρθρο δημοσιεύτηκε αρχικά στο περιοδικό *Studi Sulla Formazione / Open Journal of Education*, 16(1), 167–179. https://doi.org/10.13128/Studi_Formaz-13492

Αναδημοσιεύεται εδώ με την άδεια της συγγραφέως

Μετάφραση: Δημήτρης Χασάπης